

ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ ДО АРХІТЕКТУРНОГО ДОВКІЛЛЯ

У статті подано стислий аналітичний огляд результатів опитування учнів з метою виявлення ціннісного ставлення до архітектури як формотворчого і естетичного чинника довкілля. Результати засвідчили багатоаспектність такого ставлення, підтвердили необхідність поглиблення і урізноманітнення естетичного виховання засобами мистецтва архітектури.

Архітектурне довкілля (поряд із природнім і у взаємодії з ним) – це середовище людської життєдіяльності. Воно здійснює потужний вплив на формування особистості від наймолодшого віку і впродовж усього життя - зокрема, впливає на систему цінностей людини (естетичних, етичних, моральних, духовних).

Усвідомлене ціннісне ставлення – це фактор не тільки естетичного розвитку, а й відповідальної поведінки, готовності до дій, бажання робити світ кращим. За словами академіка І. А. Зязюна, «Необхідно не лише навчити кожну людину естетично-почуттєво реагувати на оточуючий світ, але й збудити потребу у його перетворенні без нанесення йому екологічної ущербності, згідно з естетичними нормами й ідеалами» [3, С. 12].

З метою діагностики ціннісного ставлення старших підлітків до архітектурного довкілля здійснено опитування учнів 8-9 класів загальноосвітніх шкіл м. Києва, в якому взяли участь 160 респондентів. Питання були сформульовані таким чином, щоб виявити знання, зацікавленості, особливості сприймання, оцінювання і, зрештою, ставлення як до архітектурної спадщини, так і до сучасної архітектури, національної і світової. Результати опитування засвідчили зацікавленість школярів темою і в багатьох випадках – досить глибокі думки і міркування. Лише незначна кількість не відповідала на певні питання.

Переважна більшість учасників (88%) розуміють, що архітектура – це мистецтво, властивістю якого є краса. Вона є виразником ідей, має художні

якості, які відповідають певному стилю. Таке розуміння розкрили учнівські коментарі: *«архітектура - це не тільки мистецтво і не лише будівництво, це талант людей, які показують їхні таємні ідеї в будівництві»*; *«архітектура - будівництво в якомусь стилі»*; *«коли будують звичайну багатопверхівку, то це просто будівництво, а коли якийсь гарний дім – то це вже мистецтво»*.

Підлітки виявилися небайдужими до проблеми забудови історичного центру міста багатопверхівками. Їхнє ставлення – за чи проти - розділилося майже навпіл. Не заперечують таку практику 42% учасників (*«багатопверхові будинки надають місту більшої сучасності»*, *«роблять його більш модним»*). Проти висловилися 47% (*«багатопверхівки затьмарюють красу історичних будов»*; *«псують душу старого центру»*; *«деякі так, прикрашають, а деякі навпаки; але ж треба притримуватися одного стилю»*).

Ставлення до можливостей сучасного будівництва в центрі великою мірою залежить від індивідуальних смаків, естетичних потреб, обізнаності у сфері національної історії і культури. В цілому, школярі розуміють, що історичний центр міста – цінність, яку треба зберігати. Деякі коментарі містили слушні міркування щодо компромісних рішень, які б дозволили гармонійно поєднувати старовинну і сучасну архітектуру.

Відповіді 84 % респондентів виявили емоційно-ціннісне ставлення до свого міста. Судячи з коментарів, учні найбільше цінують його саме за історико-архітектурні пам'ятки, а також за зелені насадження, парки, сквери. Вони розуміють, що і архітектура, і природний ландшафт формують неповторний образ міста, його естетичну цілісність.

Відповідаючи на питання про те, що б кожен змінив у архітектурному вигляді Києва, якби був/була мером, переважна більшість (79%) висловила цілком слушні міркування. Наприклад: *«реставрувати старі будинки, історичні пам'ятки»*; *«будувати там, де нема зелених насаджень, лісу»*;

«прибрати багатоповерхівки в історичних місцях»; «збудувати музеї, присвячені героям України»; «замість сірих 9-типоверхівок – щось яскраве, світле; треба прибрати сірий колір Києва» тощо.

На питання про те, чи впливає архітектура на настрій, характер, поведінку людини, 82% учасників дали ствердну відповідь. Їхнє ставлення виражене в коментарях: *«у якому оточенні ти знаходишся, такі в тебе настрої, поведінка»; «все прекрасне завжди піднімає настрій»; «якщо людина, гуляючи містом, не буде бачити якоїсь краси, її настрій буде змінюватися на гірше»; «коли людина бачить якусь архітектурну споруду, вона починає цікавитися історією, часом, коли ця споруда була збудована».*

Розуміння архітектури як фактора впливу на людину посилює ціннісне ставлення до неї не тільки як до сукупності матеріальних об'єктів з художньою та історичною вартістю, а й до таких, що безпосередньо впливають на самопочуття, настрій, емоційний стан, тобто багато в чому визначають якість життя. Відповіді учнів суголосні висновкам наукових досліджень щодо впливу архітектурного середовища на психологічний стан людей [2].

На виявлення емоційно-ціннісного ставлення до власної домівки, де проходить основна частина життя, було спрямоване питання про те, чи подобається підліткам будинок і вулиця, де вони живуть. Відповіді виявилися неоднозначними. Переважна більшість (83%) відповіли на питання позитивно. Але це не означає, що всі вони живуть у гарних будинках, на красивих вулицях. Такий великий відсоток позитивних відповідей свідчить про емоційну спорідненість з місцем свого проживання, з яким пов'язано багато емоцій, почуттів, різних життєвих ситуацій. Це добре відображено в одному з коментарів: *«я вважаю, що мій дім не є ідеалом, але він мені подобається, адже я там виросла і зробила перші кроки».*

Питання «Чи міг/могла б ти самостійно провести екскурсію по історичних місцях твого міста» також викликало в більшості (65%) ствердні відповіді. Багато хто з школярів уже мав такий досвід. Питання спрямоване на виявлення самооцінки школярів щодо рівня їхніх знань про рідне місто, його історико-архітектурні пам'ятки, цікаві місця, готовність і спроможність поділитися цими знаннями з іншими. Воно містить не лише когнітивний аспект, а й мотиваційний і емоційно-ціннісний, адже для того, щоб розповідати про мистецтво, архітектуру, природу, історію замало формального набору знань. Потрібно мати власне емоційно забарвлене ставлення до предмету розповіді, яке зможе зацікавити, «зачепити» слухача.

Більшість із школярів (75%), відповідаючи на питання «Чи є у тебе мрія подорожувати з метою побачити архітектурні дива світу? Де саме тобі хотілося б побувати?», підтвердили, що мають таку мрію. Мрія здійснює мотивуючий вплив на особистість, спонукає до дії. Щоб пізнавати архітектуру, необхідно подорожувати, адже твори архітектурного мистецтва в оригіналі неможливо зібрати в музеї, як живопис або скульптуру.

Школярами названо міста на всіх заселених континентах Землі, де вони мріють побувати. Все ж, найчастіше вказані країни і міста Європи, серед яких лідирують Париж і Лондон. Продемонстрований ними «європоцентризм» не випадковий, адже українці – європейська нація. Українські школярі ідентифікують себе як європейців і тяжіють до європейської культури.

Міста і країни, які вони відвідали, архітектура, яку побачили на власні очі, - це безпосередні індивідуальні враження, на основі яких формується ціннісне ставлення до мистецтва, національної і світової культури.

З-поміж коментарів заслуговують на особливу увагу: *«хотілося б досконало вивчити свою країну, бо для мене вона найкраща і найгарніша»;* *«я хотів би здійснити навколосвітню подорож, бо мені дуже хочеться*

побачити світ, в якому я живу». Ці міркування відображають два вектори культурного розвитку: національний і глобальний. У мистецькій освіті й естетичному вихованні вони мають йти не врізнобіч, а паралельно, взаємодіючи і доповнюючи один одного, з дотриманням пріоритетності національного.

Аналіз відповідей і коментарів засвідчив наявність у школярів естетичної оцінки середовища свого проживання: архітектури, природного довкілля і благоустрою. Вони хочуть жити в привабливих будинках, на чистих озелених вулицях, бути ближче до природи. Більшість учнів полюбляють розглядати споруди, звертають на них увагу. Сприймають різноманітність мистецтва архітектури; усвідомлюють, що краса буває різною. Вони мають індивідуальне ціннісне ставлення до архітектурної спадщини і сучасної архітектури, розуміють їхнє значення як для суспільства в цілому, так і для життя окремої людини.

Література

1. Беломесяцев А. Б. Філософські основи архітектури / Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України. - Київ: ІПСМ АМУ, 2005. - 488 с.
2. Гущина О.В. Вплив архітектурних об'єктів на психоемоційний стан людини / О.В. Гущина, Л.М. Бармашина // Проблеми розвитку міського середовища : наук.-техн. збірник. – К. : НАУ, 2010. – Випуск 3. – С. 41-48.
3. Зязюн І. А. Естетика і етика започатковують людську духовність // Естетичні та етичні основи розвитку педагогічної майстерності викладачів вищих педагогічних навчальних закладів : бібліогр. покажч. / упоряд. Л. Н.Штома ; наук. консультант і авт. вступ. ст. О. М.Отич ; наук. ред. І. А.Зязюн ; бібліогр. ред. Л. Н.Штома. — Кіровоград : «Імекс-ЛТД», 2013. — 150 с.

Ничкало Світлана Андріївна, науковий співробітник лабораторії естетичного виховання та мистецької освіти Інституту проблем виховання НАПН України